

821.111:929Шекспир, В.

Дејвид Гир

ЗОШТО И ПОНАТАМУ ЗБОРУВАМЕ ЗА ШЕКСПИР?**Предавање за Шекспир по повод 404-годишнината од неговата смрт
23 април 2024 година**

Знаеме одредени работи за Шекспир. Знаеме каде е роден и каде умрел. Знаеме дека се оженил со Ен Хетвеј на 18-годишна возраст и имале три деца, едно, Хамнет – момче, кое починало кога имало 11 години. Го препознавате името, или, речиси го препознавате? Знаеме дека одел во локалното училиште и подоцна се преселил во Лондон, каде што работел за театарска група – *Лорд Чемберлен Мен* – која подоцна стана *Кингс Мен*. Откако почина, неговите драми биле објавени во 1623 година во таканареченото прво фолио – што се смета за една од највлијателните книги што биле испечатени.

Има еден бакропис од него – за кој се вели дека е точен и една голема биста.

Значи, интересен, иако, можеби, не извонреден живот. Не патувал во странство – колку што ни е познато. Имал добро образование, но не исклучително добро. Не бил дел од свештенството или аристократијата – татко му бил произведувач на ракавици.

А, сепак, оттогаш светот е луд по Шекспир. Од Гете до Верди, од Фројд до Прокофјев, од Елтон Џон до Тејлор Свифт, од Орсон Велс до Курасава, од Гус ван Сант до Итан Хок, НАС, Сол Вилијамс, Стормзи... сите му се навраќаат на Шекспир.

Навистина, постојат и работи што се чинат одбивни кај Шекспир. Што можат да ве стават во дилема дали да појдете да гледате некоја од неговите драми или да отворите текст – на англиски или преведен. Можеби, место тоа, ќе бидете во искушение да почнете со поезија – иако би ви советувајќи да не почнувате таму.

Прво, има луѓе што одат наоколу и зборуваат за Шекспир со големи букви и со трепет во гласот. Небаре е свет или божествен. Небаре не може да згреши или да направи лош стих. Важно е, пред сè, да запомнине дека Шекспир живее во реалниот свет – или во онаков каков што бил во 16 век во Лондон – бучен, смрдлив, возбудлив, некогаш насилен, суверен, религиозен и без почит, смешен – пред сè, интензивно човечки приземен.

Второ, тој пишува на јазикот од 16 век. На луѓето некогаш им се одбивни архаичните форми: “thees” и “thous”, “doths” и “quoths”. Некогаш заглавуваат на високиот стил, особено во раните драми. Некогаш треба да се работи на јазикот за да се разбере што точно е кажано. Да се дешифрира – но вреди да се вложи труд.

Но, дел од моќта на Шекспир, силата на јазикот, е неговата способност да ни се обраќа директно, да нè вовлече во дејството.

Хамлет вели: „Да ме има или да ме нема, ова ме мачи“¹; Макбет вели: „Делото е сторено“, откако ја прекрши својата света заклетва (обезбедувајќи си вечна проколнатост) со тоа што го уби кралот Данкан во ноќта. Смртните зборови на кралицата Клеопатра се: „Зошто да останам – “, Крал Лир вели: „О, не давај да полудам“.

А, последните зборови од оваа голема драма се:

„старите истрадаа многу. Ние што сме млади олкну
ниту ќе видиме ко нив ниту ќе доживееме толку.“

Често мислам на ова – јас сум син на некој што се борел во Втората светска војна.

Сите овие фрази се толку едноставни. Шекспир ја фаќа драмата на моментот на наједноставниот можен начин. Пробивајќи се низ четири века за да ни зборува сега.

Некогаш луѓето се внесуваат во ритамот и метарот на драмите на Шекспир – таканаречениот јамбски пентаметар. Та-там пет пати во еден стих.

А, познатите последни зборови на Хамлет се: „а отсега молк“. „Треба ли да те споредувам со денот летен?“² Да, ова е важно и дел од моќта на Шекспировите стихови е во тоа колку често го прекинува стихот – за драмски ефект, особено во неговите подоцнежни дела. И, запомнете дека на англиски, дури и денес, јамбот е најприродниот ритам на јазикот.

Right now, I want to have a glass of beer (јамбски пентаметар).

¹ Сите преводи на извадоците од драмите на Шекспир – освен од *Антони и Клеопатра* – се преземени од преводите на Драги Михајловски (Вилијам Шекспир. *Крал Лир. Макбет. Отело. Хамлет*. Превод: Драги Михајловски. Скопје: Каприкорнус, 2008.)

² Преводот е преземен од: Вилијам Шекспир. *Сонети од Шекспир*. Препев: Драги Михајловски. Скопје: Каприкорнус, 2004.

Но, сето ова ја занемарува поентата. Или дел од сликата. Шекспир функционира затоа што се интересира за човекот. И, тој не ги драматизира само настаните во кои сме вплеткани – без оглед дали станува збор за занесените љубовници Ромео и Јулија, измачениот младич Хамлет или изгубениот старец како крал Лир. Тој ги доловува нашите најдлабоки мисли и дилеми. Дури и лагите што си ги кажуваме. И сите лингвистички и театарски средства по кои е познат, само го прават истражувањето на нашата внатрешна личност уште помоќно. Да погледнеме еден драмски монолог (драмско средство што Шекспир го развива брилијантно, со кое ликот нè води во својата ментална состојба).

Слушнете го Макбет:

Живеев доволно долго. Текот мој животен
среде полја осмадени тоне, среде жолто лисје,
а сè она што со староста треба да си дојде:
честа, љубовта, послушноста, куп пријатели,
тоа нема да го дочекам; туку место нив,
клетви, не гласни ама длабоки, на-збор-почит, здив само
кои кутрово срце радо би ги отфрлило а не смее.

Овде се објаснува ситуацијата на Макбет во неколку збора, а текстот создава портрет на интелигентен тиранин.

Во ред, да завршине со подолг текст од Шекспир, што го покажува она што се обидувам да го кажам.

На 1 мај, 1517 година – дајќум ишио сега е познајќи како Мајски ден на злошто – во Лондон избувнаа немири како одговор на доаѓањето на голем бран работници и имигранти. Осумдесет години подоцна, беше напишана драма ишио вклучува некои од овие настани. Драмата, со наслов Сер Томас Мор, не беше објавена нишу играна на сцена во тоа време, најверојатно бидејќи била цензурирана. Овој говор од драмата е одржан пред разбеснејата шолја од сирена на Томас Мор, кој во тоа време бил градоначалник на Лондон. Томас Мор бара од демонстративите да се замислат себеси на местото на имигрантите кои ги нааѓаат.

Барате да ги протераат, и барате вашиот бунт
да ги засрами моќниците на Англија;
Замислете ги овие кутри дојденци од туѓина,
со бебиња на грбот и по некоја излитена торба,
насобрани на бреговите барајќи превоз,
а вие по желба сместени удобно ко кралеви,
властите замолкнати поради вашиот бунт,
а вие удавени сосем во вашите мислења;

И што сте добиле? Ќе ви кажам: сте покажале
како суровоста и насилството треба да се главни,
како немир да владее; и по вашиот пример
никој од вас старост не ќе дочека,
зашто други насилници, по нивна желба
со исти потези, исти причини, иста увереност,
ќе ве ловат, и луѓето налик на предатори
ќе се јадат едни со други.
Туѓинците ќе ги сотрете,
убивате, грклан ќе им сечете, куќи одземате,
притоа со словото на законот ќе мавтате
ќе го с'скате ко загар.
Ах, ах! Ако кралот,
милозлив кога виновникот се кае,
реши помала казна да ви изрече,
па ве прогони, каде ќе одите?
Која земја, според вашето злосторство,
ќе ви даде засолниште? Било во Франција или Фландрија,
во германски крај, Шпанија или Португалија,
каде било што е надвор од Англија,
секаде ќе бидете туѓинци: ќе ви биде ли мило
да се најдете во земја со жители толку варварски,
што ќе збеснат во насилен бунт,
не ќе ви понудат дом на земјата,
ќе ги наострат ножевите на омраза,
ќе ве шутнат како кучиња, небаре Бог
не ве создал исто, небаре вашите маки
не заслужиле утеха, туку таа им следи
само на локалните жители, што би мислеле
за таквата судбина? Таква е состојбата на туѓинците;
и вашата огромна нехуманост.

<https://www.youtube.com/watch?v=VKmu5h4OY4w>

Превод од англиски на македонски: Калина Малеска